

FÁBIÁN LÁSZLÓ

Búcsú egy nagy művésztől – a pandémia árnyékában

a mindenkori szellemi állapoton kívül nem létezik a szellem
Jorge Luis Borges

2021. február 16-án életének kilencvenedik évében elhunyt Segesdi György szobrászművész, az utóbbi hat évtized kiemelkedő egyénisége, a magyar köztéri plasztika megújítója – anyagban és formában egyaránt, voltaképpen a modern plasztikai nyelv markáns átírója, mintegy negyven köztéri munka alkotója; 1982-ben monográfiát írtam róla a Corvina kiadónak, amelyben már szerepelt a *Szegedi Árvízemlékmű* (1979) és a pár évre rá elkészült *Brazil*, amit az itthoni közönség nem ismerhet más-honnét, csak a könyvből, létrejötte után szinte azonnal elszállították a főállítás színhelyére, Brazília új fővárosába, a magyar nagykövetség elé; Segesdi csúcsformában volt, amikor ezek a munkák elkészültek, olyasmit hozott létre, aminek színvonalát a magyar köztéri szobrászat azóta sem múlta fölül, legföllebb Józsa Bálint egy-két műve (Vértranszfúziós Intézet előtti plasztika, vagy a szegedi Gömb, mindkettő ugyanúgy krómacél, mint Segesdi említett két nagy alkotása), netán Széri-Varga Géza Katyń-emlékműve – korrodált vaslemezről – állíthatók mellé; végig követtem úgyszólván a szegedi szobor minden fázisát; a szobrász a Lajos utcában bérelt ki egy egész üzemcsarnokot, ahol nemcsak mozgatni lehetett a hatalmas elemeket (hajlítás, összeállítás, hegesztés, csiszolás stb.), de ellenőrizni az arányokat, a makett átméretezését a leendő helyre; akkorra már Segesdinek alapos technikai ismeretei, tapasztalatai voltak az egyik legmodernebb ipari anyag, a krómacél tulajdonságairól és lehetőségeiről, hiszen esztendőök óta foglalkozott lemezplasztikákkal (túlnyomórészt éppen ebből az anyagból), 1972-ben *Forradalmi emlékmű* címmel Tatabányán állították föl az első magyarországi non-figuratív krómacél emlékművet (ugyanabban az évben a debreceni egyetem parkjában azonos anyagból térplasztikáját), és én valóban forradalminak tekintettem akkor a tatabányai konstrukciót, noha inkább művészi/esztétikai értelemben, eladdig ugyanis a diktatúrában a non-figuratív valamiféle káromlást, ideológiailag üldözendő képzetet takart, szinte hihetetlen, hogy a megyei pártbizottság vállalni mert a hivatalos normával ennyire szembemenő emlékművet;

annál inkább érdemes hangsúlyozni az esemény jelentőségét, mivel csak pár esztendővel korábban esett neki Rózsa Gyula, a Népszabadság mindenható kritikusáé Segesdinek, valamint az egyik tárlaton bemutatott *Stabil mobil* című munkájának – alattomosan félre elménckedve már a címet azáltal, hogy nem akarta észre venni a művész tágabb értelmű (ön)íroniáját, ami az alkotó részéről – ma már világos – bejelentkezés volt mobil plasztika készítésére (1975-ben érkezett el az ideje, akkor

került a Magyar Rádió óvodája elé a *Kinetikus plasztika*); Segesdi geometriai műveltségét mutatja, hogy korai lemezkompozícióiban mintegy a gazdag szimmetriákat mutató Calabi-Yau formákat fedezhetjük föl – lényegében a gömb-kör viszonylatok játékos tereit firtatva –

fölmerülhet a kérdés (föl is merült, noha nem egészen a jóindulat ösztökélte), miként valósulhattak meg a szigorú ideológiai doktrínák idején ezek a művek? a válasz egyszerűbb, mint hinnők; az 1971-es *Marx–Engels emlékmű* megteremtette a mester társadalmi renoméját, amit ő okosan és következetesen kihasznált (nem egészen példanélküli ez a klasszikus művészeti korszakokban sem, elegendő, ha egyes pápák és megbízott művészek ellentmondásos viszonyára utalok), ami, ha nem lett volna magában elég, mellé lehetett állítani építészeti jellegű, mívés krómácel munkáit (Anna presszó, Kereskedelmi Kamara), vagyis szakmai fölkészültségét, ami egyébként már a Marx–Engels esetében a hegesztés felé terelte, makettjét acéllemezből készítette, ám azt még a minden hájjal megkent Aczél György sem tudta volna elfogadtatni elvtársaival, akik azonnal és egyhangúan szentségtörést kiáltottak volna; maradt tehát a hagyományos anyag, a gránit, amiből – és ezt talán csak én hangsúlyozom töretlenül és ideológia-mentesen! – a szobrász grandiózus művet varázsolt, bátor kubisztikus tömegekkel, feledtetve akár a téma direktségét, csakis a művészi formálás aktuális problematikáit vizsgálva; azt állítom tehát, hogy az érdi szobortemetőben az egyik legjelentősebb, leg-színvonalasabb magyar szobor sínylődik többnyire ócska pártgiccsek között, amelyek ott takargatják elkövetőik hitvány múltját; igenis, a maga idejében a Marx–Engels ugyanolyan gondolati-formai reveláció volt, mint – tessez az – Somogyi József emlékezetes Szántó-Kovács emlékműve; engem – például – sosem érintett meg a kommunista mozgalom atyamestereinek emlékeként, annál inkább csodáltam formai megfogalmazásának tökélyét, még alkotójával is vitába keveredtem, aki a két fejet tartotta fölöslegesnek a tömb-testeken – oktalan aggálllyal (pusztán a párhuzam kedvéért említtem Schaár Erzsit Marx-tervét; amikor műtermében levette a nedves takarót az agyagmintáról, hangos röhej tört ki belőlem: az agyagkoponyába vörösréz drótszálakból dugiszált haját, szakállt, bajuszt a kommunizmus klasszikusának; átéreztem Erzsit makacs blaszfémiáját, eljátszott dühét amiatt, hogy ötletét nem fogadták el a lektorok) –

Segesdi György ugyancsak előszeretettel fordult egy másik modern ipari anyaghoz: a plexihez; észrevette azt a különleges, esztétikailag megnyerő képességét, csábítását, amely részint áttetszőségéből kínálkozik, részint pedig abból a tulajdonságából, hogy megmunkált élei mentén remekül vezeti a fényt, képes úgyszólván elbűvölő aurát varázsolni maga köré, miáltal újabb hatáselemmel gazdagodik; találkozva a strukturalista korszak stílus-elképzeléseivel; a plexilemezek szellemes elemsorolásos kompozícióit hozta létre, előszeretettel választotta alapformának/alapelemnek a háromszöget, egybevágó háromszögek rafinált összerakásából „épített” különleges konstrukciókat – megintcsak olyan matematikai, geometriai formarendekben kalandozva, amelyek az új anyagból utaltak vissza korábbi kvázi-gömbjeire, azonban sokkal gazdagabb illuzórikus belső térrel – az átlátszóság miatt egyértelművé, konkrétá vált szerkezetesség eredményeként;

kifogyhatatlan ötletessége, fáradhatatlan kísérletező kedve, fantasztikus technikai érzéke nemcsak a hajlított plexiüveg héjszerkezeti alkalmasságát tárta föl előtte, rávezette a két modern anyag kombinációjában rejlő lehetőségekre szintúgy: a plexi beépítése a krómácel konstrukcióba még egyértelműbbé tette azt a könnyed eleganciát, amit már a polírozott fémföüllet nyújtott, kiegészítette üvegszerű sajátosságai-val; ezek talán Segesdi formailag legbravúrosabb munkái;

a hasonló elmélyültség és szakmai ismeret, a tágabb világkép alapjait próbálta lerakni (egyébként sikerrel) kedves tanítványaiban mind az Iparművészeti Főiskolán (akkor még így hívták), mind a Képzőművészeti Egyetemen, ahol szervezett keretek között, műtermében pedig már-már barátilag készítette föl pályájukra ifjabb nemzedékek tehetségeit –

nemigen ismerem olyan szobrászati anyagot, amelyikkel ne került volna alkotói kapcsolatba: a bronz, a rézlemez, az ólom, a kő már korai munkásságában szerepet kapott; miképpen a hagyományosabb figuralitásban szintén mesterműveket hozott létre (két ifjúkori remekére, az 1954-es tapolcai Batsányi János és a három évvel későbbi szegedi Juhász Gyula bronzszobrára utalnék); a rendszerváltoztatás után, amikor kissé elfogyott körülötte a levegő, talán nosztalgijából az egyik legváltozatosabb anyaghoz, a fához fordult, nem tagadva eredendő konstruktív hajlamait, lágyabb, költőibb formákat, szabadabb vonalakat preferált – olykor tudatosan engedelmeskedve a fa irányításának, máskor meg szinte kárpítszerűen légiesítve az absztrakció szabadságát hangsúlyozva (mi több, újabb kitérőt tett, és talán ez az igazán nosztalgikus mozzanat, a figuralitás felé; a kétezres évek szarkasztikusságot sem nélkülöző *kéz-sorozata* tanúsítja néhány más anyagból formált portréja mellett) –

személyesen követeltem ki, hogy ő kapjon megbízatást Csöngén a Weöres- emlékház elé általam javasolt szoborra, amit 2002-ben avattunk föl, és ami számomra is szolgált egy fölöttébb finom meglepetéssel; a bronzból öntött büszt Weöres Sándora különös finomsággal esztergált (?) fém írószerszámot tart jobbujjában, amivel – ez lehet a jelképes sugallat – egyenesen az örökkévalóságba írja be sorait –; egy kis időre azonban fölfüggesztetett ez az örökkévalóság, a színesfémgyűjtők ellopták a szobrot, csupán darabjai kerültek elő, hála a falu áldozatkészségének, újraöntötték – szerencsére a mester irányításával

*

némiképpen jelképesnek, sorsszerűnek érzem Segesdi esetében ezt a kriminális mozzanatot; talán nem túlzok, ha mégis, hát tudódjék be baráti indulatomnak: mintha elorozták volna szakmai karrierjét: a rendszerváltoztatás pillanatában még nem töltötte be hatvanadik életévét, alkotó ereje teljében volt (hogyne lett volna, hiszen rendületlenül formában tartotta szellemét és kezét, a ritkább szobrászok közé tartozott, aki folyamatosan dolgozott, elsődlegesen sosem a megbízatások motiválták, a létezésre reflektáló kifejezés mozgatta), fölszabadultnak érezte magát, ahogy majdnem mindannyian, örömet adott hangot érzelmi válaszainak az új kérdésekre (emlékszem friss, exp-

resszív kiállítására a Kontrax cég folyosó galériájában; kisebb méretű, noha nagyobb terekre is joggal igényt tartó „ajánlati” őszinte bensőséggel lepték meg közvetlen baráti körét is, nemcsak a látogatókat), készen állt időszerű föladatakra, hitt és reménykedett benne, hogy szolgálatba állíthatja kivételes képességeit, mindenekelőtt azt a „finomhangolást”, amellyel a posztkubista-strukturalista eredményeket hasznosítani lehet egy divatokon túlmutató, aktuális magyar plasztikai gondolkodásban –

hamar be kellett látnia, a politikai klikkérdések más és más irányt szabnak a művészeti elképzeléseknek: az állampárt egységes esztétikai normatíváját – szemmel látható eszmei törésvonal mentén – legalább két irányadó (nevezhetném apriorinak) presszió váltotta föl (újabb hazugság), az egyik nemzeti konzervatívnak címezte önmagát, a másik – hasonló önkénnel – liberális modernnek, ám hogy a különbségek eliminálhatók voltak, hadd illusztráljam egy jellegzetes eseménnyel (név nélkül, nem szánom sértésnek): a népnemzeti erők még a rendszerváltoztatás legforróbb pillanataiban elérték, hogy a maguk vonzáskörébe tartozónak vélt, nem mellesleg jeles szobrász egyik városunkban esetlenül pöffeszkedő Leninjét azonnal eltüntessék a színről – mintegy eltüntetendő egyúttal szakmai múltjáról ezt a foltot; a hála azonban késlekedett, a művész a szabadságban joggal, inkább a saját elképzeléseit kívánta megjeleníteni, liberálisok fogadták előképükül, ők egyébként sem vették komolyan az állampárti „botlásokat”; Segesdit azonban nemcsak megbélyegezték a szobortemetőbe száműzött művével, de el is lehetetlenítették pályázati esélyeit, noha rendre elvárták, hogy demokratikus „töltelék” legyen akár a meghívásos kiírásokban;

bölcs rezignációval vette tudomásul mellőzését, azonban ha alaposabban elemezzük Kezek-sorozatát, rádöbbenhetünk esetenkénti direkt iróniája mellett (a fityisz egyértelműsége és említett öngúnya) a kéz-motívum alkotói szimbolikájára; a formáló készség, a mesterség öntudata tiltakozik az oktalan és jogtalan kirekesztés/mellőzés ellen, vagy éppen kér bebocsáttatást a megszokott munka világába, a föladatak közösségébe, ha szabad ennyire nyíltan fogalmaznom, amely közösségen – úgy tetszik – turul-kakaduk vagy éppen divatos formalista blöffök, kétes jelképek kalandorai urálnak – legkevesbé sem esztétikai megfontolások alapján, főleg nem korunk magyar művészetének rangját emelendő –

félreértés ne essék, egyáltalán nem arról beszélek, mintha Segesdi György minden szempontból gazdag életműve nem volna teljes; arról azonban igen, hogy a korszerű köztéri művészetünk talán színesedhetett volna még az ő elméje, indulata, keze által, nota bene a végtelenül elhatalmasodott allegorikus agyémek, hasonlóképpen unalmas, érdektelen portré-tömegáruk (és elpazarolt Kossuth-díjak) világában elmélyültebb plasztikai szemléletre, érzékenyebb térszervezésre terelgetve esztétikai igényességünket (hogy – például – a szegedi Árvízemlékmű nyilvánvaló optimizmusára utaljak ehelyütt)

a szomorúság mellett, amit a létezés abszurditása makacs ragaszkodással folyamatosan biztosít a hátramaradók számára, ennyi lehangoltság is árnyalja búcsúmat egyik legjobb, művészeti eszmélésemet jócskán befolyásoló, színező barátomtól, az újabb kori magyar szobrászat korszakos alakjától...

